

Arthur SCHOPENHAUER
El arte de tener razón

Madrid

Alianza Editorial

2010

129 pp

Edición, estudio y notas de Franco Volpi

Traducción de Jesús Alborés Rey

ISBN: 978-84-206-7410-0

Títol original:

Die Kunst, Recht zu behalten. In 38 Kunstgriffen dargestellt

Síntesi i traducció de textos:

Joan Ordi i Fernández

Advertiment (Franco Volpi)

Es tracta d'un opuscle que Schopenhauer va escriure entre 1830-1831, però que no va publicar. No portava cap títol. Se'l pot relacionar amb els temes de les lliçons berlineses sobre *dianologia*, o sigui, la teoria de tot el pensar, sobretot amb la part dedicada a la lògica. (9) A *Parerga i paralipòmena* Schopenhauer es refereix a aquest opuscle i el designa com un estudi de tots els estratagemes de mala fe que emprem freqüentment quan discutim amb algú. I considera que l'obreta conté una veritable *dialèctica erística*: «l'examen exhaustiu i minucios dels subterfugis i ardits de què se serveix la naturalesa humana comuna per amagar les seves faltes» (10-11) No la va publicar perquè al final de la seva vida li repugnava veure-hi expressat l'art humà d'ocultar insuficiència i la incapacitat, l'obstinació, la vanitat i la mala fe. (11)

Primera publicació original: *Eristik*, per Julius Frauenstädt, a: *Arthur Schopenhauers handschriftlicher Nachlass*, Leipzig: Brockhaus 1864. Aquesta traducció, però, segueix l'edició posterior d'Arthur Hübscher, *Der handschriftlicher Nachlass*, 5 vols., Frankfurt am Main: Kramer 1966-1975.

L'art de tenir raó. Esposat en 38 estratagemes (15-77)

«La dialèctica erística és l'art de discutir, i de discutir de manera que hom sempre tingui raó, val a dir, *per fas et nefas* [justament o injusta].» (15)

No es tracta de la raó objectiva (a què es pot arribar amb els sil·logismes vertaders d'Aristòtil), sinó de l'aparença de raó que es pot aconseguir als ulls dels altres. La dialèctica, doncs, s'ocupa no de la validesa objectiva d'una proposició, sinó de l'aprovació dels qui discuteixen. L'erística, però, també és necessària a causa de la maldat natural del gènere humà. És una tècnica necessària perquè no som honrats (16), sinó vanitosos de manera innata, i força loquaços i marcats per una innata mala fe. No és pas l'interès per la veritat el que ens mou. La mala fe consisteix a persistir en una tesi que ja ens sembla falsa a nosaltres mateixos. (17) Les discussions ens tempten a obrar amb mala

fe i a salvar la nostra posició com sigui. «D'aquesta manera s'emparen mútuament la feblesa del nostre enteniment i la nostra voluntat torta.» (18) I no podem fer res més que intenta imposar la nostra afirmació de manera astuta. (18) «Tothom té, doncs, la seva pròpia *dialèctica natural*, de la mateixa manera que té la seva pròpia *lògica natural*.» (19) De fet, els judicis falsos són freqüents, mentre que els sil·logismes falsos són summament rars. La dialèctica erística ajuda a no deixar-se confondre i refutar amb una argumentació aparent: no se sap mai si, al capdavant, la raó, la tenim nosaltres. Cal cultivar l'astúcia i l'habilitat de resistir els atacs del contrincant i els seus ardis (19), fins a esdevenir-ne un mestre. (20)

Segons Schopenhauer, el mateix Aristòtil volia, en el fons, arribar a elaborar una dialèctica, preparada per la lògica. Després de tractar de la forma de les proposicions, volia ocupar-se'n del contingut. Tanmateix, encara que feia la distinció i separació entre la veritat objectiva d'una tesi i fer-la valer o obtenir-ne l'aprovació, «Aristòtil no determina el fi de la dialèctica amb tanta nitidesa com jo ho he fet» (20). «Segons la meua opinió, cal separar la *dialèctica* de la *lògica* amb més nitidesa del que ho va fer Aristòtil, deixant a la *lògica* la veritat objectiva en la mesura que aquesta sigui *formal* i limitant la *dialèctica* al *tenir raó en discutir*. Per contra, la *sofística* i l'*erística* no poden separar-se d'aquesta darrera com va fer Aristòtil» (21, nota al peu). «[...] i atès que hom acostuma en general a considerar el nom de *dialèctica* com a sinònim de *lògica*, volem anomenar la nostra disciplina *Dialèctica erística*.» (ib.)

En els *Analítics* Aristòtil considera els conceptes, judicis i sil·logismes segons la forma pura. En els *Tòpics* ordena la dialèctica amb esperit científic. Un *topos* o *locus* és una veritat general vàlida per a classes senceres de conceptes, com ara "les coses oposades tenen relacions oposades". Però Schopenhauer considera que els *loci* són molt enganyosos i mostren nombroses excepcions. No funcionen, doncs, «precisament perquè els conceptes brollen de l'abstracció de les diferències i, per tant, contenen les coses més diverses» (23, nota al peu). En aquesta obra Aristòtil ja no s'ocupa de la forma lògica de les proposicions i sil·logismes, sinó de llur contingut, que es troba en els conceptes. (22) Indica que tota discussió té una tesi o problema i proposicions que han de resoldre'l. I els conceptes de la tesi i de les proposicions es troben en relacions mútues entre ells, que poden ser de definició, de gènere, del que els és propi i de predicat. (23) «El problema de tota discussió pot reduir-se a qualsevol d'aquestes relacions. És a la base de tota dialèctica.» (24) Els vuit llibres dels *Tòpics* exposen les regles sobre com s'ha de relacionar un concepte amb un altre per ser-ne el *definitum*, el *genus*, el *proprium* o l'*accidens*. El *topos* es refereix així sempre a una relació de classes senceres de conceptes, considerats segons llurs relacions mútues en un dels 4 aspectes esmentats (Aristòtil en troba 382 *topoi*!). (24) D'aquesta manera, la *dialèctica* d'Aristòtil «indica com ha de relacionar-se el contingut del concepte A amb el del concepte B perquè aquest pugui presentar-se com el seu *genus* o el seu *proprium* (característica pròpia) o el seu *accidens* o la seva definició» (25) i segons classes de relacions subordinades. Els oponents en una discussió (*erística*) es veuen obligats a tenir en compte la naturalesa de les relacions entre conceptes (*dialèctica*), com també han de respectar les lleis de la lògica. (25)

Ara bé, Schopenhauer, tot i que admira el treball científic d'Aristòtil, considera que «la utilitat pràctica d'aquesta dialèctica no és gran. Gairebé tot el que afirma són coses que s'entenen per elles mateixes i a què el sentit comú arriba per ell mateix.» (25) O sigui, els tòpics d'Aristòtil serveixen poc per sortir triomfadors en una discussió, ja que simplement apel·len a coses òbvies que ja se saben sense ells. (27) En canvi, «la dialèctica com a tal únicament ha d'ensenyar com defensar-se contra atacs de qualsevol mena, especialment contra atacs de mala fe, i com un mateix pot atacar el que l'altre afirma sense contradir-se un mateix i, en general, sense ser refutat. Cal separar netament el descobriment de la veritat objectiva de l'art de fer valer com a certes les pròpies tesis» (28), que és l'objecte de la dialèctica. La dialèctica s'ha d'entendre, doncs, com l'art de conservar la raó en la discussió: «Per tant, en la dialèctica cal deixar de banda la veritat, o considerar-la accidental, i parar esment tan sols a com un hom defensa les seves afirmacions i refuta les de l'altre» (28-29). És un duel o esgrima intel·lectual que no se centra en la veritat objectiva, tema de la lògica, ni en la imposició de tesis falses, objectiu de la sofística. «El veritable concepte de la dialèctica és, per tant, l'exposat: esgrima intel·lectual per portar la raó en la discussió. Tot i que el nom d'*erística* seria més adient, el més exacte potser sigui el de dialèctica erística.» (29-30)

L'obreta ofereix així un resum i exposició, com a primer assaig, de les arts o estratagemes que permeten de portar la raó quan discutim amb algú, malgrat observem que la raó no es troba de part nostra. Estableix i analitza aquests estratagemes de la mala fe en la discussió que permeten de continuar tenint raó en el duel verbal prescindint de la veritat objectiva. (30)

La base de tota dialèctica (32-73)

En tota discussió, l'essencial és una tesi que podem refutar segons dos modes diferents: *ad rem* o bé *ad hominem* o *ex concessis*. En el primer cas, «mostrem que la tesi no concorda amb la naturalesa de les coses, de la veritat objectiva absoluta» (32); en el segon cas, «que no ho fa amb altres afirmacions o concessions de l'adversari» (ib.). I les vies per dur a terme els dos modes de refutació són també dues: directa o indirecta. La primera «ataca la tesi pels seus principis; la indirecta, per les seves conseqüències; la directa mostra que la tesi no és vertadera, la indirecta que no pot ser vertadera.» (32-33) Però en via directa també podem procedir de dues maneres: o mostrem que els principis de la tesi són falsos o admetem els principis, però mostrem que la tesi no se'n segueix, val a dir, ataquem la conseqüència. I, en el cas de la refutació indirecta podem emprar l'*apagoge* o la *instància*. (33)

L'*apagoge* és un procediment d'argumentació indirecta complex, que Sòcrates ja utilitza en alguns diàlegs platònics. Consisteix a considerar certa la tesi de l'adversari que volem refutar i a mostrar què se'n segueix quan l'emprem com a premissa d'un sil·logisme en què la combinem amb alguna altra tesi reconeguda també com a certa i tot plegat porta a una conclusió manifestament falsa *ad rem* o *ad hominem*. Aquest estratagema ens permet d'afirmar que la tesi és falsa, ja que de premisses vertaderes només se'n poden seguir proposicions vertaderes. (33) La *instància* és una refutació indirecta que es coneix com a *exemplum in contrarium*: mostra de forma directa alguns casos compresos sota

la tesi general en què aquesta és falsa, raó per la qual la tesi mateixa ha de ser falsa. (33-34)

Schopenhauer creu haver descrit així l'esquelet, estructura bàsica o osteologia de tota discussió. I si els debats són prolongats o tenaços, això depèn del fet que no resulta fàcil determinar alguna cosa amb seguretat. I passa tot seguit a exposar els 38 estratagemes de què ens podem servir en una discussió per mantenir la nostra raó contra l'adversari. (34)

Estratagema 1

El podem anomenar *ampliació del sentit de la tesi*. Consisteix a portar l'afirmació de l'adversari més enllà dels seus límits naturals (34), prenent-la en el sentit més ampli possible. Així resta més exposada als atacs. «L'antídoto és l'estipulació exacta dels *puncti* o *status controversiae*» (35).

Estratagema 2

El podem anomenar *alteració del sentit de la tesi per homonímia*. Estenent l'afirmació plantejada a allò que té poc a veure, o res en comú, amb el tema en si, es produeix la impressió que hom ha refutat la tesi. No és ben bé el *sofisma ex homonymia*, perquè aquest, com que implica una *mutatio controversiae*, mai enganyarà seriosament. (37) L'engany només resta assegurat en algun cas: «quan els conceptes que es designen mitjançant la mateixa expressió es troben emparentats i se superposen.» (38)

Estratagema 3

El podem considerar com una *interpretació de la tesi plantejada de manera relativa en sentit general*. O si més, equival a entendre la tesi segons un aspecte completament diferent i refutar-la tot seguit en aquest sentit. Aquest estratagema forma grup amb els altres tres: en tots ells l'adversari parla d'una cosa diferent del que s'està plantejant en la discussió. Contra l'adversari, doncs, hom intenta descobrir una contradicció real amb la tesi, però tan sols és aparent. I en tots tres casos l'adversari es defensa negant que de la seva tesi se segueix la conseqüència que li atribuïm (*refutació per negationem consequentiae*). (41)

Estratagema 4

El podem anomenar d'ocultació de la conclusió. Es tracta, en efecte, de no anticipar-la (41), fent que l'interlocutor admeti les premisses inadvertidament i de forma aïllada i dispersa. Després no podrà rebatre la lògica de la conclusió que se li formularà. (42)

Estratagema 5

És una argumentació des de la posició de l'adversari. Parteix *ex concessis*, de la forma de pensar de l'interlocutor. (42) Serveix per refutar tesis falses d'aquest mitjançant altres tesis falses que ell considera vertaderes. (42)

Estratagema 6

Consisteix en una *petitio principii* encoberta postulant allò que hom hauria de demostrar. (43)

Estratagema 7

És el mode anomenat *erotemàtic* o *socràtic*, que consisteix a procedir interrogativament contra l'adversari per concloure la veritat de la pròpia afirmació a partir de les concessions d'aquest. Se li pregunten detalladament moltes coses i se li amaga així el que es vol que admeti. (44)

Estratagema 8

Simplement, suscitar la còlera de l'adversari amb insolència. Llavors ja no pot jutjar fredament. (44)

Estratagema 9

Convé de vegades provocar desordre, de manera que l'adversari no pugui prevenir-se, per emmascarar les pròpies intencions. (45)

Estratagema 10

Preguntar a l'adversari el contrari de la tesi a utilitzar o juntament amb la tesi, perquè no s'adoni de la tesi que volem afirmar. (45)

Estratagema 11

Si l'adversari admet els casos particulars d'una inducció que volem fer, introduir aquesta més endavant com una cosa demostrada, ja que pensarà haver-ho fet. (46)

Estratagema 12

Canviar el nom de les coses en el sentit que interessa. Mitjançant un trop hom escull la comparació que afavoreixi la nostra afirmació. (46) «Moltes vegades, un orador delata ja de bell antuvi la seva intenció mitjançant els noms que dóna a les coses.» (47) «Entre tots els estratagemes, aquest és el més freqüentment utilitzat, de forma instintiva.» (47)

Estratagema 13

«Per aconseguir que l'adversari accepti una tesi, hem de presentar-li el seu oposat i deixar-li l'elecció» (47). Llavors acaba havent d'admetre el que volem.

Estratagema 14

És un cas de la *fallacia non causae ut causae*: després que l'adversari hagi contestat diferents preguntes sense que les respostes s'hagin decantat a favor de la conclusió, hom la proclama triomfalment amb molta barra i bona veu. (48)

Estratagema 15

Si hem exposat una tesi paradoxal que no sabem com demostrar, proposem a l'acceptació o rebuig de l'adversari qualsevol tesi correcta. En el segon cas, passem a reduir-lo *ad absurdum*; en el primer, amb la barra més gran del món afegim l'estratagema anterior. (49)

Estratagema 16

Argumenta ad hominem o *ex concessis*. Es tracta d'aplicar directament a l'adversari la tesi que sosté. (49)

Estratagema 17

La contraprova de l'adversari es pot neutralitzar amb una distinció subtil si l'assumpte admet una doble significació o doble cas. (50)

Estratagema 18

Es tracta d'interrompre sobtadament, de fer divagar o desviar l'adversari del curs de la discussió. És una *mutatio controversiae*. (50)

Estratagema 19

Es tracta de portar les coses a un terreny general i parlar en contra d'això. (51)

Estratagema 20

Si l'adversari ha admès les premisses de la nostra conclusió, la podem extreure directament com si l'hagués admès. (51)

Estratagema 21

Davant d'un argument de l'adversari merament aparent o sofistic se li pot oposar un contraargument igualment il·lusori i sofistic. (51)

Estratagema 22

Rau a negar-se a admetre una cosa prèvia estretament relacionada amb el problema. És fer ús de la *petitio principii*. (52)

Estratagema 23

Es tracta d'incitar l'adversari a emfatitzar una afirmació més enllà de la veritat. Un cop refutada aquesta exageració, semblarà que haurem derrotat la seva tesi original. (52)

Estratagema 24

Forçar conseqüències a partir de la tesi de l'adversari, mitjançant falses conclusions i tergiversacions dels conceptes. (53)

Estratagema 25

«Es refereix a l'*apagoge* mitjançant una "instància", *exemplum in contrarium*.» (53) Es presenta un sol cas en què no es compleix la tesi i aquesta queda refutada. (54)

Estratagema 26

Es tracta de la *retorsio argumenti*, de donar-li el tomb a l'argument del contrari (54) per utilitzar-lo contra ell. (55)

Estratagema 27

Si l'adversari s'enfada, aprofitar aquesta feblesa com un argument a favor. (55)

Estratagema 28

Guanyar-se el favor de l'auditori inexpert amb una objecció sense validesa, simplement per ridiculitzar l'adversari. (55)

Estratagema 29

Dur a terme una diversió: «hom comença a parlar de sobte d'alguna cosa completament diferent com si estigués relacionat amb l'assumpte i fos un argument contra l'adversari.» (57) La gent vulgar utilitza aquest estratagema de manera innata.

Estratagema 30

És l'*argumentum ad verecundiam*. En comptes de raons, hom empra autoritats segons la mesura dels coneixements de l'adversari i segons el respecte que li mereixen. (58) «Les autoritats que l'adversari no entén en absolut acostumen a ser les més eficaces. Els incultes tenen un respecte peculiar per les fórmules gregues i llatines.» (59) «També es poden utilitzar com a autoritats *prejudicis generals*.» (60)

Estratagemes 31

Declaració irònica d'incompetència. «Quan un no sap què objectar a les raons exposades per l'adversari, declari's incompetent amb fina ironia» (63). Però només funciona si gaudim d'una estimació clarament superior a la de l'adversari. (64)

Estratagema 32

Consisteix a subsumir una afirmació que ens oposa l'adversari sota una categoria avorrible. (65)

Estratagema 33

Distinció entre teoria i pràctica: hom admet les raons, però en nega les conseqüències. (65)

Estratagema 34

Quan l'adversari no sap donar una resposta o rèplica a una pregunta o argument, això és un senyal segur que li hem tocat un punt feble. Es tracta d'un emmudiment relatiu, que cal saber explotar. (66)

Estratagema 35

En comptes d'actuar mitjançant raons sobre l'intel·lecte, cal actuar mitjançant motius sobre la voluntat. (66) Així intentarem fer veure a l'adversari que, si la seva tesi fos vertadera, veuria perjudicats els seus interessos. (67) «Car el que ens és desavantatjós acostuma a semblar absurd a l'intel·lecte.» (68)

Estratagema 36

«Atabalar, desconcertar l'adversari mitjançant paraules sense sentit.» (68) «Com se sap, en temps recents alguns filòsofs han aplicat aquest estratagema davant de tot el públic alemany amb l'èxit més brillant.» (69; referència a Hegel)

Estratagema 37

Consisteix a refutar la mala prova per refutar la tesi. És fer passar un *argumentum ad hominem* per un altre *ad rem*. (69) «Per exemple, quan hom planteja l'argument ontològic per provar l'existència de Déu, que és molt fàcil de refutar.» (70)

Darrer estratagema

«Quan hom adverteix que l'adversari és superior i que hom no aconseguirà portar la raó, personalitzeu, sigueu ofensius, grollers.» (70) Es tracta d'atacar el contendent i la seva persona. Aquesta és una regla molt famosa, car es troba a l'abast de tothom. (70) «Res importa més a l'home que la satisfacció de la seva vanitat i cap ferida li dol més que quan hom colpeja aquesta.» (71) Es tracta sobretot de la vanitat en relació amb les capacitats intel·lectuals. (71)

La conclusió de Schopenhauer als seus 38 estratagemas és la constatació que, malgrat tantes precaucions, l'element més important és la categoria de l'interlocutor, que ha de ser una persona coneguda, amb un enteniment suficient com per no plantejar coses absurdes, que estimi la veritat, escolti de bon grat bones raons i que tingui una equanimitat suficient. «D'això se segueix que entre cent a penes hi ha un de sol digne per discutir amb ell.» (72) A la resta, cal deixar-los dir el que vulguin. O sigui, interpretem Schopenhauer dient que el missatge que ens vol deixar és el de que no ens hem de refiar dels 38 estratagemas que descriu detalladament, ja que no immunitzen contra un adversari indigne, de poca categoria i mal intencionat. El que cal fer és triar adequadament amb qui paga la pena de discutir. (72) «En qualsevol cas, el discutir, com a fregament de caps, moltes vegades és de profit mutu per a la rectificació dels propis pensaments i també per a l'infantament de noves opinions. Tanmateix, ambdós contendents han de ser bastant similars pel que fa a erudició i intel·ligència.» (73)

Annex

En l'advertiment inicial, Franco Volpi diu que Arthur Hübscher, en la seva edició de referència de les obres de Schopenhauer (1966-1975), va col·locar a l'inici de la present obra els fulls separats i no numerats (les *Nebenbogen*) adjunts al primer dels vuit folis numerats del manuscrit, com si es tractessin d'un exordi d'aquest. Contenen referències històriques a l'origen i concepcions de la dialèctica. Però presenten un caràcter fragmentari i incomplet, raó per la qual Volpi les recol·loca al final de l'obreta, com un annex.

I

Reflexionar, meditar, calcular, o sigui, la lògica, d'una banda, i conversar, per tant, la dialèctica, d'altra banda, són dues coses molt diferents. Segons Diògenes Laerci, Plató va ser el primer a emprar el terme *dialèctica*. En el *Fedó*, el *Sofista* i la *República* el mot es refereix a l'ús regular de la raó i al fet d'estar-hi exercitat. (74) De l'antiguitat clàssica prové, doncs, la sinonímia: «Aquest ús de les paraules *lògica* i *dialèctica* com a sinònims es va mantenir també a l'Edat Mitjana i a l'època moderna fins avui.» (75) És Kant qui ha afavorit que la paraula *dialèctica* sigui entesa pejorativament com l'art sofístic de discutir, cosa que porta a preferir la lògica. Schopenhauer es lamenta, però, que lògica i dialèctica tornin a ser sinònimes al seu temps. (75)

II

A Schopenhauer li agradaria trencar aquesta sinonímia i definir la *lògica* com el mode de procedir de la raó, d'acord amb el doble sentit de la paraula *logos*: paraula i raó, i per tant en el sentit del grec *logitsesthai*: reflexionar, calcular. La *dialèctica*, en canvi, voldria definir-la com l'art de discutir en el sentit modern

d'aquest mot, que es pot relacionar amb el verb grec *dialegesthai*: conversar, si veiem que tota conversa participa fets o opinions, o sigui, és històrica o deliberativa. L'objecte de la *lògica* és *a priori*: són les lleis del pensar, el procedir de la raó, o sigui, «el pensar solitari d'un ésser racional a qui res induís a error. La dialèctica, per contra, tractaria de la comunitat de *dos* éssers racionals que, per tant, pensen junts, cosa que, tan aviat com no concordin com dos rellotges sincronitzats, donarà lloc a una discussió, val a dir, a una lluita intel·lectual. Com a *raó pura*, ambdós individus haurien de concordar. Les seves dissensions sorgeixen de la diversitat que és essencial a la individualitat; són, doncs, un element empíric. La *lògica*, la ciència del pensar, val a dir, del procedir de la raó pura, seria, per tant, enterament construïble *a priori*; la *dialèctica*, en gran part, només *a posteriori* [...]» (76)

Per a Schopenhauer, la dialèctica és necessària perquè l'ésser humà sempre vol tenir la raó enfront dels altres. Per diferenciar, doncs, la dialèctica clàssica, que s'ha tendit a identificar amb la lògica, de la dialèctica de la discussió, Schopenhauer proposa l'expressió *dialèctica erística*. I la defineix així: «Aquesta seria, doncs, la teoria que estudia com procedeix la natural tendència humana a voler tenir sempre la raó.» (77)